

VZDĚLÁVACÍ
BALÍČEK

Občankáři
a Filosofický ústav
Akademie věd
České republiky 4

Občankáři

F Filosofický ústav AV ČR
Institute of Philosophy

 Akademie věd
České republiky

STRATEGIE **AV21**

Milé učitelky, milí učitelé,

jak přenést živou akademickou debatu rovnou do třídy? Náš 4. balíček ve spolupráci s Filosofickým ústavem Akademie věd ČR vznikl právě proto, aby se aktuální poznatky současné filozofie – jako nástroje k objevování světa – dostaly k vašim žákům srozumitelně, poutavě a bez ztráty odbornosti.

Na obsahu se podíleli **vědci a vědkyně AV ČR**, kteří daným tématům věnují dlouhodobý výzkum. Jejich odborné vhledy jsme proměnili v **akční, jasně strukturované lekce** připravené k okamžitému použití: s otázkami pro diskusi, hrami, hádankami, metodickými tipy a scénáři do hodiny. **Každý materiál prošel odbornou oponenturou na AV ČR** a dvojitým pilotováním, takže máte jistotu přesnosti, aktuálnosti i didaktické kvality.

Filozofie zde není „něco navíc“. Je to **sada nástrojů pro porozumění světu**: práce s pojmy, analýza argumentů, myšlenkové experimenty, odhalování předpokladů, hledání protiargumentů. Díky tomu lekce **posilují kritické myšlení, mediální gramotnost i odpovědný vztah k veřejným otázkám**. Materiály navíc **překračují hranice předmětů** – využijete je v občanské výchově/ZSV, mediální výchově, dějepise, češtině, zeměpisu, informatice, biologii, společenskovědních seminářích i v průřezových tématech.

Vstupte s námi do debaty. **Třída jako laboratoř myšlení.**

FILOSOFICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR:

Cílem přípravy balíčků metodických listů je usnadnit pedagogům občanské výchovy a základů společenských věd zařazování

témat, která napomohou kultivaci veřejné debaty, rozvoji kritického myšlení, mediální gramotnosti a demokratické kultury u studentů středních škol. V současné době, kdy je mediální krajina zaplavena informacemi různé kvality a důvěryhodnosti, je na učitele kladen stále větší tlak, aby byli schopni své žáky vybavit schopnostmi odhalovat manipulaci a lež. Metodické listy, připravené na podkladě přednášek odborníků FLÚ AV ČR, jsou vhodným nástrojem, jak podpořit učitele v jejich snaze komunikovat se studenty nová a aktuální témata a přispívat tak k rozvoji společenské odolnosti.

TENTOKRÁT SE ZAMĚŘUJEME NA:

BLOK 1

Martin Nitsche:

Talent jako téma filosofie umění

Nabízíme přednášku s navazující lekcí, která srozumitelně ukáže, čím se filosofie umění zabývá: nejen **co je umění**, ale i **kdo je umělec**, jakou roli hraje prostředí a co znamená být divákem. Společným vláknem je **téma talentu** – odkud se bere, jak se jeho význam měnil od antiky až po současnost. Vše je přeloženo do školní praxe: **jasný scénář hodiny**, krátké a čtivé texty a otázky pro diskusi. Cíl je jednoduchý: dát žákům nástroje, jak lépe mluvit o tom, co vidí a prožívají.

BLOK 2

Petr Urban:

Kriticky o společenské soudržnosti?

Přednáška se zabývá tím, co vlastně znamená „společenská soudržnost“, o níž slyšíme při každé krizi, polarizaci a „rozpadu hodnot“. Lekce stejně jako přednáška srozumitelně ukáže, že

„soudržnost“ není neutrální nálepka, ale volba s konkrétními dopady. Na příkladech z každodenního života i veřejné debaty rozlišíme dobrovolnou a vynucenou soudržnost, podíváme se, kdy pomáhá a kdy se mění v nátlak, a hlavně se naučíme ptát: soudržnost **kolem čeho, pro koho a koho** přitom vylučuje. Cílem je zbavit pojem mlhy, pojmenovat jeho úskalí, nejasnosti a rozpory, a dát žákům jednoduché, ale účinné nástroje pro vědomé čtení politických tvrzení i běžných rozhovorů.

BLOK 3

Ondřej Ševeček:

Rok 1989 – Revoluce ekonomiky: Od plánu k trhu

Rok 1989 nebyl jen politický převrat – během pár let se země proměnila z centrálně plánované ekonomiky v otevřenou tržní společnost, což zasáhlo každodenní život i tvář regionů. Přednáška vás provede od prvních prasklin v systému v 80. letech a impulsů perestrojky přes nástup tržních principů, liberalizaci, privatizaci a restituce až po „divoká devadesátá“. Otevírá i širší otázky: **zda mohl přechod vypadat jinak, jaké varianty se zvažovaly, jaké stopy transformace neseme dodnes a jak se na ni díváme ve světle současných globálních výzev.**

Navazující tři lekce tvoří jeden plynulý příběh. Nejprve žáci pochopí, jak fungovala plánovaná ekonomika (pětiletky, rozhodování „shora“, dopady na běžný život), poté si podle scénářů vyzkoušejí transformaci „na vlastní kůži“ – v rolích rodin, investorů či restituentů hledají řešení, váží zisky a ztráty a učí se mluvit o dilematech doby bez černobílých soudů. Třetí lekce přenesení debatu do současnosti: na modelových krizích (sucho, pandemie, bankovní pád, krach médií, krize s nemovitostmi) žáci diskutují, jak se vyvažuje role státu, soukromého sektoru a veřejného zájmu.

BLOK 4

Věra Schifferová:

Myšlenky o válce a míru v díle J. A. Komenského

Evropa Komenského doby (1592–1670) byla zmítána náboženskými válkami, a proto se otázky míru a smíření dostaly do středu jeho zájmu. Válku pokládal za projev barbarství, něčeho nelidského a z rozumu vychýleného – doslova šílenství. Součástí jeho programu „všeobecné nápravy“ je proto vize všeobecného míru a usmířeného, integrovaného lidstva, hluboce filosoficky promyšlená.

Metodika staví na jednoduché linii: od živého setkání s Komenského jazykem o válce, přes zasazení do jeho doby, k promyšlenému porozumění tomu, co z těchto úvah platí pro dnešek. Nejde o sbírku úkolů, ale o řízenou cestu, která žákům zpřesní pojmy (mír, spravedlnost, odpovědnost), umožní rozlišit mezi odmítnutím násilí a uznáním nutné obrany a ukáže, proč Komenský spojuje mír s pravdou a vzděláním.

BLOK 5

Vít Gvoždiak:

Jazykové modely a jazykové porozumění

Přednáška se věnuje různým postojům při hledání odpovědi na otázku, zda a za jakých podmínek můžeme připustit, že stroj (zejména pak současné velké jazykové modely) mohou rozumět jazykovým výpovědím a textům, případně smysluplné výpovědi a texty také produkovat.

Na přednášku navazuje lekce, v níž se žáci stanou „jazykovými detektivy“. Pracují se záhadnou zprávou údajně od AI, krok za krokem vyjasňují, co zpráva vlastně sděluje, jak je spolehlivá

a zda se podle ní dá jednat. Cílem je ukázat, kdy a proč může (a nemůže) jazykový model jazyku opravdu rozumět, a naučit žáky se na konkrétním „případu“ vědomě rozhodnout, zda se podle strojového textu dá jednat.

BLOK 6

Jiří Krejčík:

Indie jako největší světová demokracie?

Indie dlouhodobě boří představu, že demokracie roste jen v bohatých zemích: od nezávislosti pravidelně pořádá volby, chrání základní práva a udržuje dělbu moci – proto bývá označována za největší demokracii světa a sama sebe označuje za „matku demokracie“. Současně ale sílí autoritářské tendence a mezi-národní žebříčky ukazují pozvolný propad. Jak se vlastně demokracie měří a čím je ta indická specifická? Přednáška představí klíčové rysy indického systému, vyvrátí rozšířené mýty a ukáže, v čem je indický demokratický experiment dodnes unikátní.

Na přednášku navazují dvě lekce: **Lekce první**, která bere Indii jako zrcadlo pro Česko. Žáci pracují s konkrétními příklady (anonymní financování kampaní, zákony zvýhodňující některé skupiny, tlak na média, centralizace moci) a proti nim staví české „pojistky“ (právo na informace, dohled nad financováním stran, role veřejnoprávních médií a nezávislých institucí). Společně zapisují **signály eroze** a **pojistky demokracie**, krátce porovnájí tři indexy (EIU, V-Dem, Freedom House) a pochopí, proč se jejich výsledky liší. Závěrem každý shrne jednou větou: **jeden signál eroze, který zítra poznám v novinách, a jedna pojistka demokracie, kterou bych bránil/a zuby nehty.**

Druhá lekce seznamuje žáky s technikami politické mobilizace a polarizace (slogany, symboly, práce s „nepřítelem“,

cherry-picking, whataboutism) a srovná je s praxí v Indii, kde vládní strana využívá kulturní a náboženské rámce (hindutva) k oslovování voličů. Žáci rozebírají konkrétní slogany, navrhnou **férovou kampaň** a vzájemně si ji zhodnotí. Cílem je posílit mediální a občanskou gramotnost, etické uvažování a schopnost cílit na **zlepšení kvality života**, ne jen na emoce a nepřátelství.

BLOK 7

Juraj Hvorecký:

AI a životní prostředí – etické dilema

AI zásadně mění kreativní průmysl, práci, vzdělávání i vyhledávání informací. Současně ale nese ekologickou cenu: generativní AI je výpočtově – a tedy energeticky – náročná. Přednáška pojmenuje hlavní environmentální problémy a otevře klíčové etické dilema: **pomůže AI k ochraně klimatu, nebo jeho stav zhorší?**

V rámci lekce žáci zváží **pro a proti** z hlediska klimatu, pracují se zdroji a formulují závěr k otázce, zda AI planetě reálně pomáhá. Diskuse je dovede k rozlišení **osobní vs. systémové** odpovědnosti a k návrhům, **jak a proč AI regulovat** (co podporovat, co omezit).

Občankáři

Filosofický ústav AV ČR
Institute of Philosophy

Akademie věd
České republiky

STRATEGIEAV21

OBSAH

Úvod	2
Blok 1: Talent jako téma filosofie umění	8
Blok 2: Kriticky o společenské soudržnosti?	11
Blok 3: Rok 1989 – Revoluce ekonomiky: Od plánu k trhu	14
Blok 4: Myšlenky o válce a míru v díle J. A. Komenského	18
Blok 5: Jazykové modely a jazykové porozumění	21
Blok 6: Indie jako největší světová demokracie?	24
Blok 7: AI a životní prostředí – etické dilema	29
Starší související balíčky	32

Blok 1

Talent
jako téma
filosofie
umění

TALENT JAKO TÉMA FILOSOFIE UMĚNÍ

Martin Nitsche

Cílem přednášky je systematické vymezení filosofie umění – tedy především odpověď na otázku, čím se filosofie umění zabývá. Není to totiž jen jednoduše umění ve smyslu otázky „Co je umění?“, nýbrž také otázka „Kdo je umělec?“ K tomu přistupuje také problém uměleckého prostředí vůbec – tedy otázky, kde se s uměním setkáváme, co to znamená být divákem (recipientem) umění apod. Přednáška ukáže, že filosofie umění není jen jednou z filosofických pod-disciplín, ale také specifickou filosofií vůbec – specifickým přístupem k myšlení. Zvláště pro středoškolské studenty je možné filosofii umění využít jako přístupovou cestu k filosofii vůbec. To vše bude v přednášce probráno na konkrétním tématu z filosofie umění – na otázce, co je to umělecký talent.

<https://www.youtube.com/watch?v=SZwCLsA2srI>

TALENT JAKO TÉMA FILOSOFIE

Metodika doplňuje přednášku Martina Nitscheho (spolupráce s Filosofickým ústavem AV), v níž odpovídá na otázku, co je filosofie umění a čím se zabývá, a zaměřuje se na otázku pojmání talentu. Tři pracovní listy lze použít v rámci jedné vyučovací jednotky nebo jednotlivě. V PL1 se žáci pokusí vymezit pole estetiky a pole filosofie umění, PL2 je věnován významovému posunu slova talent od starověku do současnosti a v PL3 žáci srovnávají Kantův a Nietzscheho přístup k tématu a reflektují vlastní zkušenost. Přednáška je nabitá inspirativními tématy a doplněná stručnou a strukturovanou prezentací, která výborně umožňuje téma uchopit. Pro rozvíjení témat je možné využít též metodiku **Skandál!**, která se zabývá kontroverzním uměním

KDE LEKCI UČIT?

- ZSV – filosofie a psychologie:** vymezení filosofie umění × estetiky; „talent: dar × dřina“ (Kant × Nietzsche); řízená argumentace
- Dějiny umění / estetika:** proměna pojmu „talent“ od antiky po současnost; kdo je umělec (instituce, trh, kurátor); role diváka a recepce; práce s ukázkami (readymade, performance, street art).
- Český jazyk a literatura:** interpretace a jazyková analýza textů o umění; argumentační esej „Talent je víc dar, nebo dřina?“, autor–divák–prostředí

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-talent-jako-tema-filosofie-umeni>

Blok 2

Kriticky
o společenské
soudržnosti?

KRITICKY O SPOLEČENSKÉ SOUDRŽNOSTI?

Petr Urban

Jak posilovat soudržnost společnosti v době krize, rostoucí polarizace a rozpadu tradičních hodnot? Pojem společenské soudržnosti se stal často skloňovaným pojmem politických analýz a strategií, které upozorňují na rizika oslabující společenskou soudržnosti a volají po nápravě. Co je ale vlastně společenská soudržnost? Proč je vůbec žádoucí? A je něčím hodnotným sama o sobě, nebo kvůli tomu, že přispívá k dosažení jiného dobra? Cílem přednášky je poukázat na četná úskalí, nejasnosti a rozpory, do kterých se pojem společenské soudržnosti zaplétá jak ve společenskovědním, tak i politickém diskurzu. Bližší analýza způsobů, jak je tento pojem v obou vzájemně propojených diskurzích užíván, odhalí jeho skrytá rizika a naznačí důvody, proč se tomuto pojmu raději vyhnout.

<https://www.youtube.com/watch?v=slxc7zbDROA>

CO VLASTNĚ ZNAMENÁ SPOLEČENSKÁ SOUDRŽNOST?

„Společenská soudržnost“ se dnes skloňuje při každé krizi – ale co přesně znamená a komu skutečně prospívá? Lekce žáky přivede k tomu, že pojem není neutrální: má různé podoby i rizika, a proto je potřeba klást tři jednoduché otázky – soudržnost kolem čeho, pro koho a koho vylučuje – a umět odlišit dobrovolné semknutí od vynucené jednoty. Na scénářích uvidí, že soudržnost může být hybnou silou demokracie a spolupráce, ale také nástrojem nátlaku (např. nacistická či autoritářská společnost), takže sama o sobě není měřítkem dobra.

Součástí je i aktivita „Kdo by nám pomohl?“, která na příkladech EU, Rady Evropy, OECD a OSN ukáže, že různí aktéři pojem naplňují odlišně a podle toho navrhnou i řešení.

Výsledkem je srozumitelný kompas pro celospolečenskou debatu, která může začít otázkou: Je-li lékem na polarizaci soudržnost, co tím vlastně říkáme? Lekce může sloužit jako celek nebo si vyberte úkoly, které vnímáte jako vhodné pro vaše žáky.

KDE LEKCI UČIT?

- a. **ZSV (filosofie, sociologie, politologie, mezinárodní vztahy):** práce s pojmy jako rovnost/solidarita/pluralita/společné dobro, a s modelovými scénáři (demokracie, autoritářství, náboženské hnutí, digitální komunita).
- b. **Mediální výchova:** kritické čtení institucionálních definic soudržnosti (EU, RE, OECD, OSN)

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-co-vlastne-znamená-spolecenska-soudrznost-spoluprace-s-filosofickym-ustavem-av>

Blok 3

Rok 1989 –
Revoluce
ekonomiky:
Od plánu
k trhu

ROK 1989 – REVOLUCE EKONOMIKY: OD PLÁNU K TRHU

Ondřej Ševeček

Rok 1989 je v českých dějinách nejen milníkem změn politických, ale také ekonomických. Země se během několika málo let transformovala z centrálně plánované ekonomiky na otevřenou tržní společnost, což ovlivnilo běžný život lidí i charakter mnoha regionů. Přednáška vás provede obdobím, kdy ekonomický systém řízený státem nahradily tržní principy, probíhala privatizace, ekonomika byla vystavena tlaku globální konkurence, ale také divokým a dosti živelným poměrům devadesátých let u nás. Ukážeme si, jak už v 80. letech docházelo k prvním známkám toho, že centrálně plánovaná ekonomika narazila na své limity, a jak perestrojka v Sovětském svazu podnítila i domácí debaty o potřebě zásadních změn. Zaměříme se rovněž na širší otázky: zda přechod k tržnímu hospodářství mohl probíhat jinak a jaké alternativy tehdejší aktéři zvažovali; jakou stopu zanechaly tyto změny na dnešním hospodářství a do jaké míry navazuje současná ekonomika na socialistickou minulost. Závěr otevře také hodnocení tohoto transformačního období z pohledu aktuálních globálních výzev.

<https://youtu.be/-0U1geiU8Ko>

OD PLÁNU K TRHU

Tato sada tří propojených lekcí pomáhá žákům pochopit, co znamenala transformace české ekonomiky po roce 1989. Kombinuje témata z dějepisu, občanské výchovy i ekonomie a ekonomiky a nabízí tak hlubší vhled do období, kdy se naše země měnila z plánovaného hospodářství v tržní ekonomiku. Metodika si klade za cíl nejen přiblížit fakta, ale především pomoci žákům vcítit se do tehdejších dilemat a pochopit, že změna systému nebyla jen o svobodě, ale také o zodpovědnosti, nejistotě a dopadech na každodenní život. Metodika vychází z přednášky: **Ondřej Ševeček: Rok 1989 – revoluce ekonomiky: od plánu k trhu** a dělí se na 3 lekce.

LEKCE 1: Pětiletky

Žáci se seznámí s tím, jak fungovala ekonomika centrálně plánovaného státu – jak vypadaly pětiletky, kdo rozhodoval o výrobě a co to znamenalo pro každodenní život lidí.

LEKCE 2: Trh v praxi (liberalizace, privatizace, restituce)

Žáci vstupují do rolí rodin, investorů nebo restituentů a skrze hrané scénáře zažívají dopady změn na konkrétní lidi.

LEKCE 3: Dnešní krize a otázky veřejného vs. soukromého

Žáci řeší modelové krize (sucho, pandemie, kolaps banky, krach médií) a diskutují, jakou roli mají stát, soukromý sektor a veřejný zájem.

KDE LEKCI UČIT?

- a. **Dějepis – moderní české dějiny:** pětiletky a „řízení shora“, perestrojka » rok 1989 » transformace; privatizace/restituce; regionální proměny a orální historie.
- b. **ZSV:**
 - **Stát a správa:** plán vs. trh, liberalizace cen, privatizace, restituce, role státu a regulace a scénáře (rodina, investor, restituent).
 - **Ekonomie/Ekonomika:** inflace a kupní síla na začátku 90. let, nezaměstnanost, konkurence a globalizace; práce s grafy a jednoduchými výpočty (reálná mzda, daňové dopady).
- c. **Člověk a svět práce:** kariéerní volby po roce 1989, rekvalifikace, začátky podnikání, pracovní právo; srovnání profesí „tehdy a dnes“.
- d. **Mediální výchova:** analýza dobových zpráv, reklam a nativitu „divokých 90. let“ vs. současné interpretace; fact-checking a práce se zdroji.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-od-planu-k-trhu-tri-kroky-k-pochopeni-transformace-po-roce-1989>

Blok 4

Myšlenky o válce
a míru v díle
J. A. Komenského

MYŠLENKY O VÁLCE A MÍRU V DÍLE J. A. KOMENSKÉHO:

Věra Schifferová

Evropa doby Komenského (1592–1670) byla zmítána ve víru náboženských válek a není proto divu, že otázky míru a smíření zaujaly přední místo jeho zájmu. Komenský válku považoval za projev barbarství, za cosi zvířeckého, co odporuje lidskosti, za vychýlení z psychické normality, doslova šílenství. Důležitou součástí jeho programu universální nápravy je vize o všeobecném míru a o usmířeném a integrovaném lidstvu, jež je hluboce filosoficky založena. Tomuto tématu bude věnována první část přednášky, jež se zaměří zvláště na ty myšlenky, které mohou oslovit a inspirovat člověka dnešní doby. Komenský však nebyl pacifistou kategoricky odmítajícím jakékoli války. Jeho myšlenky o válce a míru mají kontroverzní povah a zaměří se na ně druhá část přednášky.

https://youtu.be/bSPA_8juBvs

KOMENSKÝ O VÁLCE A MÍRU

V přednášce rozebírá paní doktorka Věra Schifferová (spolupráce s Filosofickým ústavem AV) z filosofické perspektivy úvahy o válce a míru v díle Jana Amose Komenského. Jde o vysoce erudovanou přednášku nabitou citáty, odkazy a interpretacemi. Může být využita ve specializovaných filosofických seminářích nebo dána k dispozici individuálně, především ale slouží pedagogovi. Metodika obsahuje tři různě zaměřené pracovní listy, které lze použít dohromady i zvlášť. Všechny obsahují práci s Komenského texty a vztahují se jednak k vytvoření představy o dobovém kontextu Komenského života, jednak k jeho myšlenkám o válce a míru a jejich aktuálnosti v současném světě. Může být využita v ZSV, českém jazyce, dějepise a etické výchově.

KDE LEKCI UČIT:

- a. **Dějepis: raný novověk / třicetiletá válka:** časová osa Komenského života × průběh války; společná myšlenková mapa „konflikty – život – dílo“; práce s krátkými ukázkami.
- b. **ZSV – filosofie a etika:** příčiny válek u Komenského, „pravda“ a „společné poznání“ jako předpoklad míru; hranice pacifismu, spravedlivá vs. nespravedlivá válka; řízená argumentace.
- c. **Český jazyk a literatura:** interpretace a jazyková analýza Komenského textů (jak líčí válku), argumentační esej na tezi „jeden mír je spolehlivější než vítězství, ve které se doufá“.
- d. **Etická výchova:** dilemata „čestná válka“ × „potupný mír“, odvaha vs. strach; žáci hledají současné příklady a hodnotí rizika a přínosy.

<https://www.obcankari.cz/educacni-material-komensky-o-valce-miru>

Blok 5

Jazykové modely a jazykové porozumění

JAZYKOVÉ MODELY A JAZYKOVÉ POROZUMĚNÍ

Vít Gvoždiak

Přednáška se věnuje různým postojům při hledání odpovědi na otázku, zda a za jakých podmínek můžeme připustit, že stroj (zejména pak současné velké jazykové modely) mohou rozumět jazykovým výpovědím a textům, případně smysluplné výpovědi a texty také produkovat. Kromě nástinu základních přístupů k možnostem strojového porozumění jazyku v druhé polovině 20. století přednáška představí také aktuální debaty, hlavní pozice a argumenty pro/proti schopnostem umělé inteligence smysluplně používat jazyk. V čem se jazykové modely vyrovnají člověku? A v čem selhávají? A co tato zjištění mohou říct o lidských jazykových schopnostech či dokonce o našem chápání/ poznání mechanismů jazyka a jazykových výpovědi a textů?

<https://youtu.be/ebkOeGCuXhQ>

JAZYKOVÍ DETEKTIVOVÉ

V této aktivitě se žáci stanou jazykovými detektivy, kteří zachytili záhadnou zprávu z neznámého zdroje – umělé inteligence (jazykového modelu). Jejich úkolem je odhalit skutečný význam zprávy, prověřit její spolehlivost a rozhodnout, zda se podle ní dá jednat. Během vyšetřování projdou třemi stanovišti, na kterých zažijí klíčové principy fungování jazyka, filosofie jazyka a práce s jazykovými modely.

KDE LEKCI UČIT:

- ZSV – filosofie a epistemologie:** co je „porozumění“ vs. napodobení; data × ukotvení ve světě (grounding); kdy a proč textům od AI věřit/nevěřit; etika odpovědnosti za rozhodnutí.
- Český jazyk a literatura:** význam v kontextu, polysemie, implikace; analýza „záhadné zprávy“ (smysl, spolehlivost, jednat/ne); krátká argumentační úvaha „Rozumí AI textu?“.
- Informatika / digitální kompetence:** jak LLM tvoří text (vzorce, pravděpodobnost – bez matematiky); limity (halucinace); ověřování informací; bezpečné používání AI v praxi.
- Mediální výchova:** spolehlivost zdrojů, fact-checking, práce s nejistotou; návod pro práci s jazykovým modelem

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-mise-jazykovi-detektivove-spoluprace-s-filosofickym-ustavem-av>

Blok 6

Indie jako
největší světová
demokracie?

INDIE JAKO NEJVĚTŠÍ SVĚTOVÁ DEMOKRACIE?

Jiří Krejčík

Ať už zvolíme kteroukoli z běžných definic demokracie, nejlidnatější země světa dlouhodobě vyvrací naše představy o tom, že demokratické zřízení se může rozvíjet pouze v bohatých společnostech. Navzdory nepříliš lichotivým rozvojovým statistikám Indie již od získání nezávislosti dokáže pravidelně organizovat svobodné volby, chránit základní práva svých občanů i udržovat trojí dělení moci. Často proto bývá označována za největší světovou demokracii a v posledních letech dokonce sama sebe označuje za „matku demokracie“. Zároveň však můžeme pozorovat, že v zemi sílí autoritářské tendence a v mezinárodních žebříčcích se Indie pozvolna propadá. Jak se vůbec dá demokracie měřit? A je ta indická v něčem specifická? V prezentaci si představíme nejdůležitější rysy indického politického systému, vyvrátíme některé mýty o indické politice a ukážeme si, v čem je indický demokratický experiment dodnes unikátní.

<https://youtu.be/XsWkldnSdFY>

a. INDIE JAKO LABORATOŘ DEMOKRACIE

Co když se volby konají, ale nejsou fér? Někdo má víc peněz, někdo lepší přístup k médiím, někdo může měnit pravidla – a rázem se z „demokracie“ stává jen její stín.

Podíváme se na Indii – údajnou největší demokracii světa, kde se právě nerovnost v přístupu k médiím, financím nebo k informacím ukazuje v plné síle. Rozbor tohoto stavu použijeme jako zrcadlo pro Česko: uvidíme, co z indických příkladů se u nás může opakovat, a kde naopak máme pojistky, které demokracii chrání.

Žáci budou pracovat s konkrétními případy: anonymní financování kampaní v Indii, zákon zvýhodňující některá vyznání, tlak na média i centralizaci moci. Vedle toho postavíme české příklady – od zákona o právu na informace přes dohled nad financováním stran až po nezávislá veřejnoprávní média. Společně vyplníme do tabulky signálů a budeme sledovat, co demokracii oslabuje a co ji naopak posiluje.

Nakonec nahlédneme i do tří mezinárodních indexů (EIU, V-Dem, Freedom House) a uvidíme, proč se jejich výsledky liší. Každý žák pak vše shrne jedinou větou: Jeden signál eroze demokracie, který dokážu už zítra rozpoznat v novinách, a jedna pojistka, kterou bych bránil/a zuby nehty.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-indie-jako-laborator-demokracie>

b. JAK BY MOHLA VYPADAT FÉROVÁ KAMPAŇ

Lekce seznamuje žáky s technikami politické mobilizace a polarizace v kampaních (slogany, symboly, nepřítel, cherry-picking, whataboutism). Součástí je i srovnání se současnou praxí v Indii, kde vládní strana využívá kulturní a náboženské rámce (hindutva) k oslovování voličů a mobilizuje masy na základě náboženství.

Žáci analyzují příklady sloganů, připravují férovou kampaň a hodnotí práci vrstevníků. Cílem je posílit mediální a občanskou gramotnost, etické uvažování a tříbit schopnost cílit na změnu kvality života, nikoli pouze posilovat emoce nepřátelství.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-jak-mohla-vypadat-fer-kampan-aneb-vize-misto-populismu-spoluprace-s-fu-av>

KDE LEKCE UČIT:

- a. **ZSV / Občanská nauka (politologie, právo, MV)**
 - Férovost voleb, dělba moci, pojistky demokracie (ÚOOÚ, NKÚ, soudy, veřejnoprávní média).
 - Měření demokracie (EIU, V-Dem, Freedom House) – proč se liší.
 - Techniky mobilizace/polarizace: slogany, „nepřítel“, cherry-picking, whataboutism; etika kampaní.
- b. **Dějepis (moderní dějiny, svět po 1945)**
 - Nezávislost Indie, vývoj institucí, federální charakter; mýty vs. realita „největší demokracie“.
- c. **Mediální výchova**
 - Analýza sloganů a rámování (vč. nábožensko-kulturních apelů, např. hindutva).
 - Ověřování tvrzení o volbách/financování; práce s indexy a zdroji; rozpoznání polarizačních technik.
- d. **Zeměpis (sociální a politická geografie)**
 - Demografická a náboženská rozmanitost, regionální nerovnosti a dopady na politiku.
 - Město/venkov, digitální propast a přístup k informacím.
- e. **Český jazyk a literatura**
 - Argumentační text: „Férové volby ≠ jen konání voleb“.
 - Stylistika a rétorika politických sloganů; analýza publicistiky.
- f. **Etická výchova**
 - Hranice politické kampaně vs. manipulace; respekt k menšinám, nenávistné rámce a jejich dopad.

Blok 7

AI a životní prostředí – etické dilema

AI A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ – ETICKÉ DILEMA

Juraj Hvorecký

AI bezpochyby přináší do našich životů obrovskou změnu. Mění se kreativní průmysl, povaha práce, vzdělávání nebo způsob vyhledávání informací. Jenže tenhle vývoj má svoji cenu: generativní AI je výpočtově, a tedy i energeticky mimořádně náročné. Představíme problémy, které jsou s ekologickou stránkou AI spjaté a etické dilema, které s nasazením této technologie přímo souvisí: přispěje aktivně k ochraně klimatu a záchraně planety, nebo naopak situaci ještě zhorší?

<https://youtu.be/PV8EiFbV10A>

AI A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ – ETICKÉ DILEMA

Lekce nechává žáky zvážit **pro a proti** z hlediska klimatu a dovede je k jádru otázky: **Pomůže AI planetě, nebo ji zatíží ještě víc?** Součástí je práce se zdroji a úvaha o osobní i systémové odpovědnosti a možné regulaci.

KDE LEKCI UČIT:

- a. **ZSV / Občanská nauka (etika, občanství)**
 - Etické dilema technologií: přínosy vs. ekologická cena.
 - Osobní × systémová odpovědnost; regulace a veřejná politika.
- b. **Mediální výchova**
 - Kritická práce se zdroji a daty (greenwashing, srovnání čísel).
- c. **Informatika / Digitální kompetence**
 - „Jak běží“ generativní AI v hrubých rysech; datová centra, spotřeba, chlazení.
 - Bezpečné a úsporné používání AI; ověřování informací.
- d. **Zeměpis (geografie životního prostředí)**
 - Energetický mix regionů, voda pro chlazení, umístění data-center a lokální dopady.
 - Globální vs. lokální stopa digitálních služeb.
- e. **Biologie / EVVO (environmentální výchova)**
 - Dopady na klima, mitigace × adaptace; prostor pro „co má smysl podporovat“.
- f. **Český jazyk a literatura**
 - Argumentační esej / debata: „Pomůže AI klimatu, nebo ho zatíží?“
 - Shrnutí a porovnání dvou protichůdných zdrojů.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-ai-zivotni-prostredi-eticke-dilema-spoluprace-s-filosofickym-ustavem-akademie-ved>

**Starší balíčky:
Spolupráce
s Filosofickým
ústavem
Akademie věd**

OBČANKÁŘI A FILOSOFICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR 1

Audiovizuální lekce vznikly na základě spolupráce s Filosofickým ústavem Akademie věd ČR, přední odborníci si pro nás (učitele) připravili přednášky, které považují za důležitý komentář k současnému světu. Z přednášek jsme pro vás vytvořili lekce, které můžete využít přímo v hodinách. Doporučujeme přednášky zhlédnout, umožní vám se v debatě s žáky dostat hlouběji.

Cílem přípravy balíčků metodických listů je usnadnit pedagogům občanské výchovy a základů společenských věd zařazování témat, která napomohou kultivaci veřejné debaty, rozvoji kritického myšlení, mediální gramotnosti a demokratické kultury u studentů středních škol. V současné době, kdy je mediální krajina zaplavena informacemi různé kvality a důvěryhodnosti, je na učitele kladen stále větší tlak, aby byli schopni své žáky vybavit schopnostmi odhalovat manipulaci a lež. Metodické listy, připravené na podkladě přednášek odborníků FLÚ AV ČR, jsou vhodným nástrojem, jak podpořit učitele v jejich snaze komunikovat se studenty nová a aktuální témata a přispívat tak k rozvoji společenské odolnosti.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-obcankari-filosoficky-ustav-akademie-ved-cr>

OBČANKÁŘI A FILOSOFICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR 2

Nyní se podruhé setkávají naši lektori s odborníky z Filosofického ústavu Akademie věd ČR, aby vám přinesli aktuální (popřípadě aktualizované) a odborně garantované přednášky, ze kterých vznikají lekce do hodin občanské výchovy a základů společenských věd, samozřejmě lze je využít i v jiných předmětech. Vše je na zvážení učitele, který si může převzít pouze lekci nebo její část, ale pokud by chtěl jít do hodin argumentačně vybaven, doporučujeme zhlédnout příspěvky našich předních filosofů.

Cílem přípravy balíčků metodických listů je usnadnit pedagogům občanské výchovy a základů společenských věd zařazování témat, která napomohou kultivaci veřejné debaty, rozvoji kritického myšlení, mediální gramotnosti a demokratické kultury u studentů středních škol. V současné době, kdy je mediální krajina zaplavena informacemi různé kvality a důvěryhodnosti, je na učitele kladen stále větší tlak, aby byli schopni své žáky vybavit schopnostmi odhalovat manipulaci a lež. Metodické listy, připravené na podkladě přednášek odborníků FLÚ AV ČR, jsou vhodným nástrojem, jak podpořit učitele v jejich snaze komunikovat se studenty nová a aktuální témata a přispívat tak k rozvoji společenské odolnosti.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-balicek-filosoficky-ustav-akademie-ved-2>

OBČANKÁŘI A FILOSOFICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR 3

Další balíček, který vznikl ve spolupráci s Filosofickým ústavem Akademie věd České republiky. Balíček si klade za cíl propojit svět odborníků se školou a poskytnout vám praktické nástroje pro výuku, které kombinují hlubší poznatky s kvalitním pedagogickým zpracováním.

Třetí edice těchto materiálů je výsledkem naší snahy vytvořit srozumitelné a zábavné lekce, které můžete ihned použít ve třídě. Vznikají na základě přednášek předních odborníků, které jsme pro vás zpracovali. Lekce následně prošly odbornou zpětnou vazbou, abyste měli garanci kvality a mohli své žáky zaujmout nejen obsahem, ale třeba i aktuálností. Tentokrát opět saháme napříč různými vzdělávacími oblastmi, takže si každý může najít téma, které nejlépe vyhovuje jeho výuce.

Doufáme, že vám tento balíček přinese mnoho inspirace a že lekce, které obsahuje, přispějí ke zkvalitnění vaší výuky a podpoří vaše žáky v rozvoji kritického myšlení, mediální gramotnosti i odpovědného přístupu k veřejným otázkám.

<https://www.obcankari.cz/edukacni-material-balicek-spoluprace-s-filosofickym-ustavem-av-cr-3>

